

Tallinna tanssii hansa-aikaa

► Tubinin ooppera Barbara von Tisenhusen vie keskelle Viron saksalaishistoriaa

TALLINNA. Kun **Eduard Tubinin** (1905–82) ooppera *Barbara von Tisenhusen* (1968) alkaa Tallinnaan 1551 sijoittuvalla hääkohtauksella, katsoja kokee joutuneensa keskelle kaupungin keskiaikaisjuhlia.

Oopperan ja kaupunkimiljöön yhteys on täydellinen. Ilonpito, soitutanssi ja narrin huudahtelut ”pulmad, pulmad” (häät, häät) antavat ainakin oopperaturistille autenttisen oloista silmänruokaa.

Muu osa oopperaa tapahtuu Tartosta lounaaseen sijatseivissa Rannun ja Rõngun aatelislinnoissa tai -kartanoissa. Orvoksi jäänyt nimihenkilö kasvaa tätinsä maalaiskartanossa ja rakastuu Braunschweigista linnaan saapuneeseen kirjuriin.

Tisenhusen-suvun kunniaa vaalivat Barbaran veljet eivät voi hyväksyä moista, vaan he hukuttavat oopperan lopussa epäsäätiseen suhteeseen ryhtyneen sisarensa Vörtsjärven avantoon.

OOOPPERA

Eduard Tubinin ooppera Barbara von Tisenhusen Estonia-teatterissa. Musiikinjohto Arvo Volmer, ohjaus Endrik Kerge, lavastus Liina Pihlak, puvut Eldor Renter, valaistus Neeme Jõe. Päärooleissa Heli Veskus, Rauno Elp, Mart Madiste, Priit Volmer, Mart Laur, Helen Lokuta, Teo Maiste, Roland Liiv, Jassi Zaharov, Urmas Pöldma.

Oopperan taustalla on se toiseikka, että Viron historia on ollut vain osin virolaisten omaa historiaa. Maata ovat hallinneet vuosisatoja saksalaiset kartanoherrat sekä ruotsalaiset ja venäläiset valloittajat, ja 1900-luvulla itsenäisyydestä on neuvostomiehittäjien vuoksi nautittu vain muutama vuosikymmen.

Niinpä maan historiasta ammentavassa kirjallisuudessa ja musiikissa on virolaisille usein kitkerä sivumaku.

Siitäkin huolimatta, että historiaan sijoittuvat taideluomat olisivat lajeissaan ensiluokkaisia.

Eduard Tubinin erinomaiseen oopperaan *Barbara von Tisenhusen* liittyy vielä lisäjuonne. Sen sävelsi Ruotsissa maanpa-

ossa (1944–) elänyt virolainen, jonka musiikkia kaikki hänen alkuperäiset maanmiehensä eivät vielä pidä omanaan.

Mutta Tubinin oopperan saadessa viime lauantaina Estonia-teatterissa kolmannen ensi-iltaansa – aiemmat on koettu 1969 ja 1990 – ainakin ulkopuoliselle syntyi vaikutelma, että oopperaa on mahdollista pitää perivirolaisena siinä missä Tallinnan keskustan hansa-arkkitehtuuria ja keskiaikaisia ravintoloita epookkipukuisine tarjoilijoineen.

Jaak Kross on kirjoittanut oopperan libreton **Aino Kallaksen** kertomuksen *Barbara von Tisenhusen* (1923) pohjalta. Siinä käsitellään jonkin verran paikallishistoriaa ja ns. Tarton sopimusta, joka kieltää aatelisneidon ja häntä alempiarvoisen miehen avioliiton, mikäli naisen perhe ei hyväksy sitä.

Libretto kuvaa Tisenhusenin sukuhaaran miehet armottomina lain kirjaimen edustajina, joten ainakin epäsuoraa saksalaisvallan kritiikkiä siitä voi löytää.

Talonpoikien ankea osa selviää ohimennen, ja heidän uhmakkuutensa käy ilmi, kun he eivät tottele Tisenhusenien määräystä surmata ainoaa hyväntekijäänsä, lähes pyhimysmäistä Barbaraa.

rallaan *Nainen kuin jäänytyn samppanja* (1999) sekä **Juha Lehmus** (s. 1960) oopperallaan *Barbara* (1989).

Virolaissäveltäjistä Eduard Tubin on etummaisoin Kallas-säveltäjä. Hänen molemmat oopperansa, *Barbara von Tisenhusen* (1968) ja *Reigin pappi* (1971), perustuvat Aino Kallaksen kertomuksille. Ondine on levyttänyt ensimmäisen oopperan 1991.

Aino Kallaksen kirjallisuus on toiminut lähtökohdina australialais-virolaisena yhteistyönä Tallinnassa toteutetulle multimediatansiteokselle *Suden morsian* (2001) säveltäjänä **Olev Muska**.

Veijo Murtomäki

Mutta sosiaalikiitikki ei ole oopperan pääsisältö. Sellaiseksi nousee pohdinta maallisen ja hengellisen vallan ja oikeuskäsityksen etummaisuudesta. Rannun kirkkoherra ja Barbaran rippi-isä Friesner edustaa oopperassa inhimillisyyttä, jolle ei tietenkään löydy sijaa ajan ajattelussa.

Barbaran rakkauden oikeutukseen uskova idealismi tuo oopperaan tulevaisuutta ennakoivan piirteitä, etenkin kun hän vannoo surmaajilleen käyvän vielä huonosti. Tämän voi nähdä lievänä poliittisena profetiana.

Oopperan puvustus on ilo silmälle, ja se tuo mieleen **Hans Holbeinin** maalaukset, kirkkoherran hahmo **Erasmus Rotterdamilaisen**.

Lavastusta ja näyttämökuvien vaihdosta oli auttamassa uusi tietokoneohjattu tekniikka, sillä ooppera avautui nyt uudelleen perusteellisen näyttämöremontin jälkeen.

Ensi vuonna on tarkoitus aloittaa myös katsomon ja yleisötilojen entisöinti, niin että oopperatalon 100-vuotisjuhluvuonna 2006 talo aukeaa kokonaan ehostettuna.

Ohjaus korosti oopperan aktiivista tapahtumallisuutta ja sen henkilöiden luonteenpiirteitä: Barbaran veljien kiivautta, Barbaran haltioituneisuutta ja kirkkoherran maltillisuutta. Tosin runsaat hiiviskelykohdat tuottivat hieman hupaisan efektin.

Tubin sävelsi puolentoista tunnin mittaisen oopperansa nopsaan, puoleksi vuodessa. Sen havaitsee musiikin keskittyneestä intensiivisyydestä ja musiikin kiinteästä yhteenkuuluvuudesta.

Osin tonaalinen, mutta useimmiten vapaatonaalinen sävelkieli on sinfonisen laadukasta, aina erinomaista ja kuvauksellista.

Arvo Volmer muotoili musiikkiosuuden rehevästi ja energisesti, tanssit ja marssit sopivan karakterisesti. Kuulija vakuuttui Tubinin musiikin kantavuudesta ja toimivuudesta.

Estonia-teatterin laulajisto on kehittyneesti tuntuvasti sitten 1990-luvun puolivälin. **Heli Veskus** nimiroolissa lauloi

TAUSTA Suomalais-virolainen Aino Kallas

► **Aino Kallas**, os. Krohn/Suonio (1878–1956), kuuluu yhtä lailla Suomen kuin Viron kirjallisuus- ja kulttuurihistoriaan. Runoilijana Suomessa aloittanut kirjailijatar avioitui 1900 virolaisen kirjallisuudentutkijan **Oskar Kallaksen** kanssa, ja asui Tartossa 1903–18, jolloin hän perehtyi maan historiaan sekä virolaisiin kansanrunoihin ja -tarinoihin.

Oskar Kallaksen tultua nimitetyksi Viron Lontoon-lähettilääksi (1922–34) Aino toimi Englannissa sekä Pohjois-Amerikassa suomalais-virolaisen kulttuurin puolestapuhujana monilla esitelmäkiertueillaan.

Tuona aikana hän kirjoitti suosituksi tulleita, myös englanniksi käännettyjä

novelleja ja kertomuksia, joille pohjautuu joukko eräiden suomalaisten ja virolaisten säveltäjien laulumusiikkiteoksia.

Suomessa eritoten Tauno Pykkänen on saanut inspiraation monille sävellyksilleen Aino Kallaksen tuotannosta. Pykkäsellä on kolme Kallas-oopperaa: *Bathseba Saarenmaalla* (1940), *Mare ja hänen poikansa* (1943) sekä *Suden morsian* (1950). Lisäksi Kallaksen teksteille perustuvat eräät hänen kuoro- ja yksinlaulusävellyksensä, joista tunnetuin on laulusarja *Kuoleman joutsen* (1943).

Muohempia suomalaisia Kallas-säveltäjiä ovat **Ilkka Kuusisto** monologiooppe-

KULTTUURI

a-aikaa

HARRI OPSU

Mutta sosiaalikiitikki ei ole oopperan pääsisältö. Sellaiseksi nousee pohdinta maallisen ja hengellisen vallan ja oikeuskäsityksen etummaisuudesta. Rannun kirkkoherra ja Barbaran rippi-isä Friesner edustaa oopperassa inhimillisyyttä, jolle ei tietenkään löydy sijaa ajan ajattelussa.

Barbaran rakkauden oikeutukseen uskova idealismi tuo oopperaan tulevaisuutta ennakoi- van piirteen, etenkin kun hän vannoo surmaajilleen käy- vän vielä huonosti. Tämän voi nähdä lievänä poliittisena profetiana.

Oopperan puvustus on ilo silmälle, ja se tuo mieleen **Hans Holbeinin** maalaukset, kirkkoherran hahmo **Erasmus Rotterdamilaisen**.

Lavastusta ja näyttämöku- vien vaihdosta oli auttamassa uusi tietokoneohjattu tekniikka, sillä ooppera avautui nyt uudelleen perusteellisen näyt- tämöremontin jälkeen.

Ensi vuonna on tarkoitus aloittaa myös katsomon ja yleisötilojen entisöinti, niin että oopperatalon 100-vuotisjuhla- vuonna 2006 talo aukeaa kokoa- naan ehostettuna.

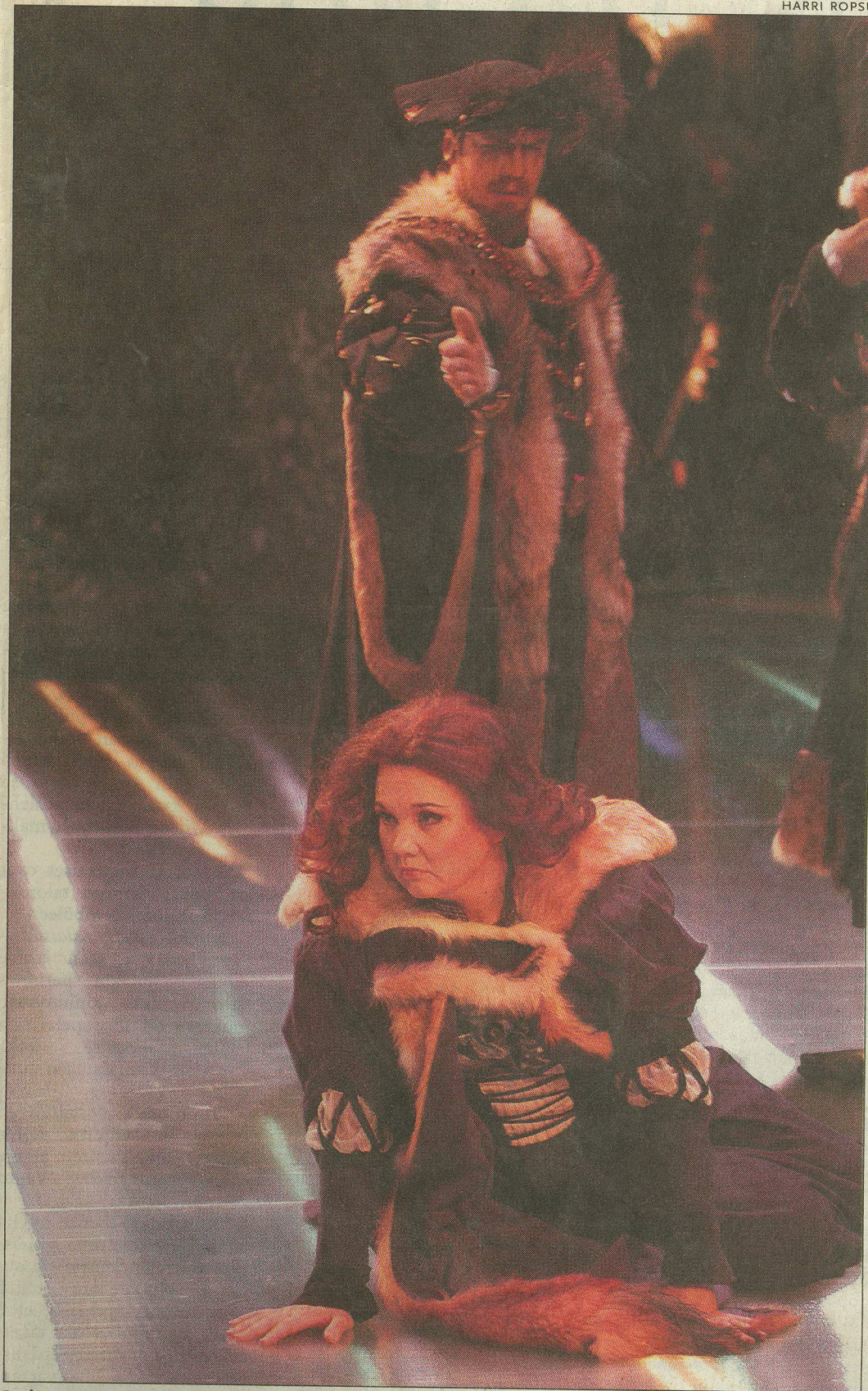
Ohjaus korosti oopperan aktiivista tapahtumallisuutta ja sen henkilöiden luonteenpiir- teitä: Barbaran veljien kiivaut- ta, Barbaran haltioituneisuutta ja kirkkoherran maltillisuutta. Tosin runsaat hiiviskelykoh- taukset tuottivat hieman hu- paisan efektin.

Tubin sävelsi puolentoista tunnin mittaisen oopperansa nopsaan, puolessa vuodessa. Sen havaitsee musiikin keskit- tyneestä intensiivisyydestä ja musiikin kiinteästä yhteen- kuuluvuudesta.

Osin tonaalinen, mutta useimmiten vapaatonaalinen sävelkieli on sinfonisen laadu- kasta, aina erinomaista ja ku- vauksellista.

Arvo Volmer muotoili mu- siikkiosuuden rehevästi ja energisesti, tanssit ja marssit sopivan karakterisesti. Kuulija vakuuttui Tubinin musiikin kantavuudesta ja toimivuudes- ta.

Estonia-teatterin laulajisto on kehittynyt tuntuvasti sitten 1990-luvun puolivälin. **Heli Veskus** nimiroolissa lauloi

Barbara von Tisenhusen -oopperan nimiroolissa Estonia-teatterissa on Heli Veskus.

kaunis- ja kiinteä-äänisesti. Barbarasta syntyi uskottava henkilökuva hieman Sentamaisine piirteineen. Hänen vasta- hahmonsä, kirjuri Franz Bon- niuksen osan esittänyt **Roland Liiv** oli nuorekas näyttämö- hahmo, jonka tenori soi lupaa- van hyvin.

Oopperan aiemmissakin tuotannoissa kirkkoherran osuuden laulanut **Teo Maiste** toi esitykseen turvallista auk- toriteettia. **Jassi Zahharov** tuomarin osassa tarjosi muhe- vaa kuultavaa. Tisenhusen-su- yun kolmea veljestä sekä Bar- baran Anne-tätiä ja tämän

miestä esittäneet laulajat osoit- tivat, että Virosta löytyy taas solistista lauluvoimaa.

Veijo Murtomäki

► Tubinin ooppera **Barbara von Tisenhusen** nähdään vielä 3. 12. Tallinnan Estonia-teatterissa.